

Змітрок МАРОЗАЎ.
Вачыма сэрца. Вершы, санеты, вянкі санетаў, вянок вянокў санетаў.
 Мн.: Чатыры чвэрці, 2014.

Санеты пісаць няпроста, па сабе ведаю. Асабліва так званыя, класічныя санеты з рымфоўкай *абба абба вгг вгг*. А калі дадаць яшчэ, што ў класічным санеце розныя радкі нясуць розную сэнсавую нагрузку: у першых васьмі радках абазначаецца тэма, яе развіццё, у заключных жа трохрадکوўях — павінен быць адказ на пастаўленыя вышэй пытанні. Асаблівая ж нагрузка падае менавіта на апошнія трохрадکوўе, якое мусіць быць самым моцным у вершы па думцы і вобразнасці.

Не кожны паэт зможа пісаць санеты. Нават многія вельмі добрыя паэты. Я маю на ўвазе сапраўдныя санеты, а не проста чатырнаццаць вершаваных радкоў, якія, быццам бы, і з'яўляюцца гэтым жанрам па правільнасці рыфмоўкі, але па сваёй лірычнай і паэтычнай сутнасці нават і блізка ля санета не стаялі...

Калі і асобны санет напісаць няпроста, то што ж тады казаць аб **вянку санетаў**, які складаецца аж з 15 асобных санетаў, у чатырнаццаці з якіх апошні радок кожнага адначасова і першы радок санета наступнага, а пятнаццаты санет, так званы **магістрал**, складаецца

Генадзь АЎЛАСЕНКА

ПРА ТВОРЧАСЦЬ, ЯКАЯ ЛЕПШ БАЧЫЦА «ВАЧЫМА СЭРЦА»

з першых радкоў усіх чатырнаццаці санетаў! І пры гэтым сэнсавая нагрузка «вянка санетаў» павінна быць такой жа, як і ў асобным санеце: *абазначэнне тэмы, развіццё тэмы, адказ на пастаўленыя пытанні...*

Беларускіх паэтаў, на творчым рахунку якіх ёсць і вянкі санетаў, не так і шмат. І адзін з самых вядомых — Змітрок Марозаў, лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі і самай прэстыжнай рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон». Да ўсяго і лаўрэат Міжнароднага літаратурнага конкурсу «Семья — Единение — Отечество».

Але галоўнае нават не прэміі і не званне лаўрэата. Галоўнае — талент!

Калі няпроста напісаць адзін санет, калі вельмі складана стварыць вянок санетаў, то што казаць ужо аб **вянку вянокў санетаў**, дзе сплятаюцца ў «вянок» не асобныя санеты, а чатырнаццаць (!) вянокў санетаў плюс «вянок-магістрал», а ўсяго у вянку вянокў — аж 225 асобных санетаў. Па чатырнаццаць радкоў у кожным!

Першы, не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй еўрапейскай літаратуры вянок вянокў санетаў «Апакаліпсіс душы» З. Марозаў стварыў у 1990 годзе. На мой погляд, нават калі б ён нічога больш не напісаў наогул, то і тады б імя ягонае назаўсёды засталася ў беларускай літаратуры.

Але З. Марозаў не збіраўся і не збіраецца спыняцца на дасягнутым. Сведчанне таму — яго новая кніга «Вачыма сэрца», назва якой поўнаасцю адпавядае зместу.

У ёй усё на дзіва гарманічна і збалансавана: і прыгожае, з густам зроб-

ленае афармленне, і выдатная прадмова слыннага літаратуразнаўцы Вячаслава Рагойшы, і, вядома ж, самі вершы. А яны падзелены на дзве часткі. У першай пад красамоўнай назвай «Я ўсё часцей жадаю слухаць неба» змешчаны санеты. Як асобныя, так і вянкi санетаў і, вядома ж, знакаміты вянок вянокў санетаў «Апакаліпсіс души». У другую частку «Яблыня зімы» ўвайшлі вершы, якія напісаны ў апошнія гады. Яны разнастайныя па тэматыцы, але, у асноўным, гэта невялікія лірычныя творы аб прыродзе, каханні, любові да роднай зямлі:

Бязрозга на старой царкве
Замест крыжа...
Лісцём трапечы,
Нібыта некага заве
З жніва крывавага на веча.

А мо — пра светлы марыць век?
Карэнне ў мур глухі ўпілося...
Пакайся, мілы чалавек,
Перш чым жывое жаць калоссе.

Ці яшчэ:

Бярозавая светласць,
Асінавая сінь,
Рабінавая ветласць,
Кляновая цяплынь,
Ліпнёвая лагода...
Шмат сонечнасці ў дрэў,
Ля іх душа заўсёды
Становіцца мудрэй.

Цудоўныя вершы, светлыя, трапяткія, з нейкай своеасаблівай ясенінскай інтанацыяй.

Канечне, не ўсе творы мне спадабаліся аднолькава (дакладней, не ў аднолькавай ступені кранулі патаемныя струны маёй души), але слабых і нават проста «прахадных» сярод іх няма, што сведчыць не толькі аб таленце аўтара, але і пра ягоныя высокія патрабаванні да сябе і сваёй творчасці. Самае галоўнае — вобразы З. Марозава заўсёды запамінальныя, паэт не паўтарае іншых, а піша па-свойму адметна:

Паўзе бабулька на кавёлах
Ад крамы з торбачкай пустой,
Бягуць праз двор дзяўчаткі ў школу
Гуллівай звонкаю гурмой.

Век чалавечы, як імгненне,
Ды ёсць у ім свой строй і лад:
Адным — вясёлы час квітнення,
Другім — самотны лістапад.

Вядома ж, сама тэма супрацьстаўлення маладосці і старасці, квітнеючай пары юнацтва і апошніх гадоў згасання далёка не новая, і пра гэта шмат і сказана, і напісана рознымі аўтарамі. Але вось так, як у З. Марозава, не сказаў і не напісаў яшчэ ніхто. Як і пра заўчасную смерць многіх мужчын:

Мужчыны рана паміраюць...
Мо, каб не бачыць з небыцця,
Як прыгажосць сваю губляюць
Жанкі пад ношаю жыцця?..
Што, зберагаючы каханне,
Дзяцей і ўнукаў берагуць...
І ўсё ж не ў гэтым апраўданне
Мужчынскай долі...
Хай жывуць!

Ці вось такое, шчырае, набалелае:

Я не клянусь сваё былое,
Па днях пражытых не тужу...
Мо не чарнілам, а крывёю
Радок апошні дапішу.

Калі ж мне часам давядзецца
Раптоўна ў бездань дзён сысці, —
Пакіну вам, нашчадкі, сэрца,
Што не хлусіла пры жыцці.

Наогул, да тэмы ўзаемаадносін паэта і сучаснага грамадства, да няпростай тэматыкі ролі паэта і паэзіі ў ім З. Марозаў звяртаецца неаднаразова:

Няма куды мне больш імкнуцца.
Сыду да прашчураў нямых...
Ды толькі вершы застануцца —
Жывыя сведкі дзён маіх.

Адзін пракляццем іх пазначыць,
Другі — заўважыць ды змаўчыць...
А трэці сам не растлумачыць:
Чаму душа ад слёз гарчыць?

І яшчэ, на гэтую ж тэму:

Ёсць словы вечныя, як свет,
Ёсць мовы музыка жывая...
Хто вершы піша — не паэт,
Паэт, хто сэрцам іх спявае!

І гэта сапраўды так! Менавіта сэрцам павінен «спяваць» свае вершы сапраўдны паэт, вершы, у якіх абавязкова павінны быць «вечныя, як свет» словы і жывая музыка мовы да іх.

Апроч шчыmlіва-кранаючых лірычных вершаў, у кнізе зрэдку сустракаюцца і вершы зусім іншай танальнасці, у якіх, як слушна і трапна заўважыў у сваёй прадмове Вячаслаў Рагойша, «увачавідкі мяняецца лірычная танальнасць паэзіі Марозава: шчыmlівая споведзь-развага пераходзіць у сатырычную, нават саркастычную з'едлівасць». І далей В. Рагойша адзначае, што «з цягам часу яшчэ раскрыецца на ўсю моц сатырычны талент Змітрака Марозава».

Узяць, да прыкладу, верш «Пакаленне».

І мы разбегліся па норах,
Чакаем старасці сівой,
А быў жа некалі ў нас порак,
І бераглі мы гонар свой.

.....

Час улагодзваў нас маной
Пра хуткі рай на ўсёй зямлі,
І мы сляпою грамадой
Пад маршы ў будучыню йшлі.

Прыішлі...
Спалілі сэрцаў порак
На спрэчкі, звады і віно,
Як пацукі, сядзім у норах...
Што будзе? Нам усё адно!

Перагортваю старонку — і яшчэ адзін верш, які таксама да інтымналірычных аніяк не аднясеш:

Дзеля самай светлай мэты
Ён аддаў зямлю Савету.
І каня свайго калгасу
Самы першы перадаў.
Потым сам туды ж падаўся...
«Раскулачваннем» займаўся,
Нават Бога не збаяўся,
Калі родзічаў сыслаў.
Мае ён узнагароды
(Бо «служыў» свайму народу!),
У сляпой, глухой хаціне
Дажывае ціха дні,
Адзінокі, спяхмурнелы,
З крыўдай злой, незразумелай...
Без каня і без надзелу,
Без спагадлівай радні.

Такая вось яна, паэзія З. Марозава, вельмі розная і часам нават спрэчная, але ўсюды аднолькава таленавітая...

Напрыканцы хацелася б вярнуцца да першага раздзела кнігі, раздзела санетаў, у якіх можна сустрэць і інтымную лірыку: «Вачэй тваіх вільготнае святло //

Мяне пяшчотай дзіўнай счаравала, // Яно спакой душы маёй забрала — // І пачуццё былое ажыло...», і філасофскі роздум аб паэзіі і паэтах, іх ролі ў грамадстве: «Кароль санетаў, велічны Петрарка, // Табе мае прачулыя радкі. // Праз доўгія эпохі і вякі // Для ўсіх сляпых ты свеціш зоркай яркай...», трывогу за няпросты лёс сённяшняй моладзі: «Свет патанае ў п'янстве і падмане. // Трывожуся часцей за маладых. // Вунь дзецюкі ад крамы, быццам здані, // Гурмой брыдуць панура ў нікуды...»

Але больш за ўсё ўразілі мяне пранізва-пранікнёныя радкі з наступнага санета:

Старэнькі сад наводшыбе сяла.
Парэпанья, цёмныя галіны,
Нібы далоні цёткі Акуліны,
Якая век багата пражыла...

Не ведаю нават, чым канкрэтна кранулі, зачаравалі такія простыя, здаецца, радкі. Але паўтараў іх зноў і зноў, марна спрабуючы разгадаць амаль няўлоўную таямніцу імгненнага паэтычнага натхнення. Не разгадаў, так што таямніца так і засталася таямніцай. І добра, што засталася...

А закончыць свае развагі хачу самым апошнім вершам з новай кнігі Змітрака Марозава, вершам, які аўтар прысвяціў (ахвяраваў, як ён сам адзначаў) дырэктару выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяне Анцух:

Жыву, пакутую, люблю.
Малюся коласу і Богу,
З трывог і радасцей ляплю
Днём і ўначы сябе самога.

Жадаю я спасцігнуць век,
Які пражыць не давядзецца...
І ўсё ж я проста чалавек,
Гляджу на свет вачыма сэрца.

«Вачыма сэрца» называецца кніга. І словамі «вачыма сэрца» аўтар яе завяршае, як бы сплятаючы паміж сабой пачатак і заканчэнне. А значыцца, уся кніга гэтая — таксама своеасаблівы «вянок», вянок паэтычнай творчасці Змітрака Марозава, аднаго з самых плённых і таленавітых сучасных беларускіх паэтаў.